

While a later observer, the Reverend Israel Acrelius, according to Bailyn, idealized the New Sweden colonists, the key material elements pointed in a harsher direction. The New Sweden colonists had been compelled to adopt a mixture of Lenape and Fenno-Swedish “marginal” culture. Elements of this culture – replete with reports of criminal behavior (“the axe was a favored assault weapon”) – added up to a “barbarous existence”. Thus, the Swedish colony fully shared the barbarity of the mid-17th century, exemplifying Bailyn’s theme.

From the point of view of readers interested in where – historically and culturally – the New Sweden colonists belong in the grand theme of “peopling”, *The Barbarous years* is a magisterial account worth reading for its scope and detail.

Montgomery County Community College

LAWRENCE BACKLUND

Ingemar Oscarsson (utg.), *Den franske kammartjänarens resa: Minnen från länderna i norr på 1660-talet*, översättning av Mari Bacquin och Ingemar Oscarsson (Stockholm: Atlantis 2013). 287 s.

Det är en riktig pärla Ingemar Oscarsson dragit fram i ljuset: en tidigare okänd berättelse från en utländsk resenär i 1600-talets Sverige, därtill skriven ur ett ovanligt perspektiv. De flesta utomstående betraktelser av Sverige som vi har från 1600-talet är författade av högreståndspersoner med kontakter i ledande kretsar: Charles Ogier, Bulstrode Whitelocke, Lorenzo Magalotti, för att nämna de mest bekanta. Oscarssons resenär, vars namn vi inte känner, var av allt att döma av enklare härkomst. Han var från Paris och saknade för all del inte bildning: han var skrivkunnig, hade viss beläsenhet och kunde göra sig förstådd på latin. Troligen kom han ur hantverkarklassens övre skikt – hans styvfar kan ha varit skräddarmästare vid hovet.

Oscarssons resenär kan jämföras med dansken Corfitz Braem, som besökte Stockholm 1671–1672. Braem var handelsborgare, blev med tiden borgmästare i Helsingör. Fastän ofrälse besökte han hovet och godsen runt Stockholm som inbjuden gäst och i sin resedagbok namnger han dem han besökte. Vår resenär rörde sig delvis i samma miljöer, men bortsett från några landsmän är hans husbonde i stort sett den enda person han nämner vid namn. Det var nämligen i underordnad ställning, som betjänt och fransk konversationspartner åt den bekante storfinansiären Joel Ekman, senare adlad Gripenstierna, som han reste till Sverige.

Den franske kammartjänaren, som Oscarsson benämner honom, befann

sig i Stockholm i ett knappt år 1663–1664 och var då i tjugooårsåldern. För den unge mannen var resan ett stort äventyr och det var möjligheten att se en ny del av världen som fick honom att anta Ekmans erbjudande. Att resans mål blev Sverige var därmed en slump. I sina reseminnen, som troligen nedtecknades på 1690-talet, och som förvaras på kommunbiblioteket i Orléans, gör han inga reflektioner över Sveriges politiska ställning. Om något förundras han över de lågt utbildade kulturformerna i det kyliga landet, och han förfäras över den vederstyggliga lutherska läran som försatt befolkningen i andligt mörker. Hos lapparna finns till och med regelrätta avgudadyrkare, men dem beklagar han mer än fördömer.

Det är oklart i vad mån författaren stött sig på äldre anteckningar. Klart är att många detaljer blivit fel, förmodligen beroende på både bristande minne och rena missförstånd. Inget av de obligatoriska inslagen i reseberättelserna från dåtidens Sverige saknas emellertid. Här beskrivs således Stockholms makalösa hamn, den kungliga rustkammaren med sina historiska minnen, lapparnas exotiska vanor, Falu koppargruva, och inte minst folkets förfärliga spis, däribland knäckebrödet, så hårt att det måste brytas med hammare. I många fall, som Oscarsson utreder så långt möjligt, väver berättaren också in uppgifter som han uppenbart hämtat ur litteraturen, men som han gärna får att framstå som självupplevda. Hur många samer han själv verkligen träffat är exempelvis oklart och han lämnar en del besynnerliga uppgifter om en särskild lappmarknad i Stockholm.

De göticistiska berättelserna om Sveriges namn och ursprung accepterar han förbehållslöst, vilket inte är förvånande: de diskuterades som seriösa teorier av många lärda män på kontinenten. Han har också en klar uppfattning om svenskarna som särdeles oförvägna krigare, en bild som gärna förmedlades av den svenska propagandan. Nordens kvinnor beskrivs som riktiga amasoner, vilka "går ut i krig och stiger till häst lika duktigt som en bald kapten" (s. 216). Denna övertygelse förleder honom rentav till konstaterandet att drottning Kristina själv ledde sina trupper i fält, ett typiskt exempel på det hopkok av hörsägen och villfarelser han på flera ställen lägger i dagen.

Flera gånger återkommer vår resenär till det hat som de lutherska svenskarna hyste mot den fromma katoliken Kristina. Till de uttryck detta tog sig hörde det våldsamma nedrivandet av hennes triumfbåge på Norrmalmstorg. Det anförda skälet kan lämnas utan avseende, men uppgiften att den revs under hans tid i Stockholm är vederhäftig och ger en tidsbestämning vi tidigare saknat.

Från den kungliga rustkammaren, som bland annat förvarades i drottning Kristinas lusthus i Kungsträdgården, lämnar han en annan intressant och i det närmaste okänd uppgift. Han berättar att på Gustav II Adolfs uppstop-

pade häst Streiff sitter kungen själv i helfigur, iförd den dräkt han hade då han stupade vid Lützen. Det senare var ett i samtiden spritt missförstånd – det som visades var de bägge dräkter som bevarats från det polska fälttåget 1627 – men skildringen av belätet är detaljerad och trovärdig. Han skriver (s. 185) att kungens ansikte ”är mycket naturligt gjort och mycket likt hans, efter vad man sagt mig”, vilket för tanken till ett vaxporträtt. Uppgiften bekräftas av en 20 år äldre berättelse av Gaspard Coignet de La Thuilerie, men det är anmärkningsvärt att den inte är mer känd. En sådan bild borde ha gjort stort intryck i dåtidens Sverige, fattigt på plastisk konst.

Kammartjänarens reseberättelse är ett i detaljerna inte alltigenom pålitligt dokument, men som helhet en välkommen, levande och intuitiv skildring av 1600-talets Sverige och resandets allmänna villkor. Det var många strapatser till lands och till sjöss som behövde utstås och som vår resenär senare kunde återberätta ”vid brasan eller vid bordet i goda vänner sällskap”, som han avslutningsvis skriver. Som sentida läsare blir man lika trollbunden som säkert hans samtida publik.

Kungl. biblioteket

JONAS NORDIN

Anna-Maria Hällgren, *Skåda all världens uselhet: Visuell pedagogik och reformism i det sena 1800-talets populärkultur* (Möklinta: Gidlunds 2013). 200 s.

Hur kan beskådandet av mord, krig och död, förfall, smuts och omoral leda till bildning och medborgerlighet? Det är frågan i konsthistorikern Anna-Maria Hällgrens välskrivna och rikt illustrerade avhandling. I centrum står den visuella medie- och stadskulturen under 1800-talets sista decennier. Studien placerar sig i skärningspunkten mellan forskningen om sekelskiftets populärkultur, tidens reformrörelser och de Foucault-inspirerade analyserna av ögats fostran. Syftet är att undersöka vilka seendepraktiker representationerna av sociala problem understödde, hur representationerna förhöll sig till sociala problem synliga i stadsrummet samt till sekelslutets mer organiserade reformrörelser.

Hällgren utgår från ett mediesystemperspektiv där det är cirkulationen av representationer mellan olika medier som kartläggs – inte i första hand vad de föreställer utan vilka seendepositioner de placerar betraktaren i. I centrum står ett växande Stockholm med nöjesetablissemang och sociala problem. Systematiska genomgångar har gjorts av en rad skämt- och familjetidningar, samt nöjesrelaterade arkiv. Därutöver spåras representationer